

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA PODNIKATELSKÁ
ÚSTAV FINANCÍ

FACULTY OF BUSINESS AND MANAGEMENT
INSTITUTE OF FINANCES

VYUŽÍVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ MALÝMI A DROBNÝMI PODNIKY V ČESKÉ REPUBLICE

CREATIVE ACCOUNTING IN SMALL AND MICRO COMPANIES IN THE CZECH REPUBLIC

ZKRÁCENÁ VERZE DIZERTAČNÍ PRÁCE

PHD THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Ing. LENKA ZEMÁNKOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

doc. Ing. ANNA FEDOROVÁ, CSc.

BRNO 2013

Abstrakt

Tato dizertační práce se zabývá problematikou kreativního účetnictví malých a drobných podniků v České republice. Kreativní účetnictví je fenomén, který získal na významu v 21. století po medializaci řady účetních skandálů. V kontextu ekonomické krize a deficitního rozpočtu je problematika kreativního účetnictví, zejména pak prevence a odhalování účetních manipulací, aktuální otázkou, na níž se zaměřuje pozornost odborníků s ekonomickým zaměřením i celých států včetně České republiky. Zaměření výzkumu na malé a drobné podniky vychází z nepopíratelné významnosti tohoto segmentu pro výkon ekonomiky celého státu.

Tato dizertační práce poskytuje ucelený pohled na problematiku kreativního účetnictví z hlediska teoretických přístupů i z hlediska jeho uplatňování v praxi.

Primární výzkum je založen na zkoumání fenomenologického paradigmatu, čili zaměřuje se na pochopení lidského chování na základě referenčního rámce účastníků výzkumu. Hlavním cílem primárního výzkumu, je odhalení motivů, technik, vnímání rizika a dopadů kreativního účetnictví v České republice. Hlavní výzkumnou metodou, která je ve výzkumu využita, je případová studie založená na komparaci čtyř podnikatelských subjektů. Dopad kreativního účetnictví je ilustrován na kritickém případě.

Z výzkumu vyplynula některá zjištění, která jsou přínosná zejména pro praxi v oblasti prevence a odhalování kreativního účetnictví. Poznatky z výzkumu jsou využitelné kontrolními orgány pro zlepšení detekce kreativního účetnictví a tím ke zvýšení vnímaného rizika. Přínosem dizertační práce je mimo jiné návrh několika doporučené pro úpravu legislativy, které pomohou omezit existující příležitosti kreativního účetnictví v návaznosti na motivy kreativní účetnictví praktikovat.

Za přínos zejména pro teorii lze považovat zaměření dalších výzkumů v problematice kreativního účetnictví.

Klíčová slova

Kreativní účetnictví, účetní podvod, řízení zisku, etika účetnictví, případová studie.

Abstract

The dissertation deals with the issue of creative accounting of small and micro companies in the Czech Republic. Creative accounting is a phenomenon that gained importance in the 21st century after publicizing of a number of accounting scandals. In the context of economic crisis and budget deficit, the phenomenon of creative accounting, in particular the prevention and detection of financial manipulation, is a topical issue which draws attention of experts specialized in economics as well as of entire countries including the Czech Republic. The research focus on small and micro companies stems from the undeniable importance of this segment for the performance of the economy of the entire country.

This dissertation provides a comprehensive view of the issue of creative accounting in terms of theoretical approaches as well as its practical application.

Primary research is based on an analysis of the phenomenological paradigm, i.e. it focuses on the understanding of human behaviour on the basis of a reference framework of research participants. The main aim of primary research is to discover the motives, techniques, perception of risk and consequences of creative accounting in the Czech Republic. The main research method used in the research is a case study based on a comparison of four business entities. The consequences of creative accounting are illustrated on a critical case. The main limitation of the dissertation rests in the impossibility of examining a large sample.

The research revealed some findings that are contributive in particular to practice in the area of prevention and detection of creative accounting. The research provides findings usable by supervisory bodies to improve detection of creative accounting, and thus to increase the perceived risks. Another contribution of the dissertation is a suggestion of several possible alterations of legislation which will help reduce existing opportunities of creative accounting in relation to the motives to carry out creative accounting.

Assistance in directing further research into the issue of creative accounting may also be considered important, in particular for the theory.

Key words

Creative accounting, fraudulent accounting, earnings management, accounting ethic, case study.

OBSAH

ÚVOD	5
1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY A CÍLE PRÁCE	6
1.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ DIZERTAČNÍ PRÁCE	6
1.2 FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK DIZERTAČNÍ PRÁCE	6
2 SOUČASNÝ STAV VĚDECKÉHO POZNÁNÍ	7
2.1 VYMEZENÍ POJMU KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ	7
2.2 PŘEDPOKLADY VZNIKU KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	7
2.2.1 MOTIVY PRAKTIKOVAT KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ	7
2.2.2 PŘÍLEŽITOST K VYUŽITÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	8
2.2.3 VNÍMÁNÍ RIZIKA PŘI VYUŽÍVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	8
2.3 ROZSAH KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ A DŮSLEDKY MANIPULACE S ÚČETNÍMI DATY	9
3 METODIKA DIZERTAČNÍ PRÁCE	10
3.1 VYBRANÉ RELEVANTNÍ METODY	10
3.2 POSTUP PŘÍPADOVÉ STUDIE	11
3.3 POSOUZENÍ KVALITY VÝZKUMU A JEHO OMEZENÍ	13
4 HLAVNÍ VÝSLEDKY DIZERTAČNÍ PRÁCE	14
4.1 ANALÝZA DAT VÝZKUMNÉHO ÚKOLU I	14
4.1.1 HLAVNÍ VÝSLEDKY KŘÍŽOVÉ ANALÝZY	14
4.2 ANALÝZA DAT VÝZKUMNÉHO ÚKOLU II	17
4.2.1 ODHAD DOPADU KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ DO EKONOMIKY	19
5 DISKUZE NAD ZJIŠTĚNÍMI A PŘÍNOSY DIZERTAČNÍ PRÁCE	19
5.1 ROZBOR VÝZKUMU NA ZÁKLADĚ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK	19
5.2 PŘÍNOSY DIZERTAČNÍ PRÁCE A HLAVNÍ DOPORUČENÍ PLYNOUCÍ Z VÝZKUMU	20
5.2.1 PŘÍNOSY PRO TEORII	20
5.2.2 PŘÍNOSY PRO PRAXI	20
5.2.3 PŘÍNOSY PRO PEDAGOGIKU	21
ZÁVĚR	22
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	23
CURICULUM VITAE	27
PŘEHLED PUBLIKAČNÍ ČINNOSTI	29

ÚVOD

Ekonomická krize a kreativní účetnictví jsou dva termíny velmi často spojované s ekonomikou 21. století. Oba tyto termíny jsou již řadu let diskutovaným tématem v médiích a v návaznosti na média jsou také stále častějším tématem výzkumů a vědeckých publikací.

První zmínka o kreativním účetnictví patří zakladateli účetnictví, který již v 15. století popisoval, jak benátští kupci vedli dvojí účetní účetnictví a zmiňuje i techniku zastíracího manévru v podobě ne vždy nezáměrného převržení kalamáře na účetní knihy. (Edwards, 1989) Na konci 50. let 20. století je pojem kreativní účetnictví chápán spíše v kladném smyslu jako rozvoj účetní teorie a praxe (Park, 1958). Později tento pojem nabývá negativního významu a v průběhu 80. a 90. let se s ním lze setkat nejen ve vědeckých publikacích ve smyslu manipulace s účetními daty.

Začátek 21. století dává pojmu kreativní účetnictví nový rozměr. Symbolem podvodného podnikání je americký energetický kolos Enron, který byl řadu let vzorem moderní, ekonomicky silné společnosti. V roce 2002 však Enron oznámil bankrot poté, co byla v jeho účetnictví nalezena zásadní pochybení. Pokles obchodování způsobený ztrátou důvěry investorů po zveřejnění manipulace účetních údajů podniku Enron byl dokonce vyšší než pokles vyvolaný teroristickými útoky ze září roku 2001 (Albrecht, 2006). V důsledku podezření z podílu na účetních podvodech Enronu opustila tzv. Velkou pětku poradenská, účetní a auditorská společnost Arthur Andersen. Enron však není jedinou společností viněnou za pokles kurzu amerického dolaru. Mezi největší krachy společností v americké historii jsou řazeny pády společností WorldCom, Consesio nebo Refco.

Svět mimo Spojené státy v medializaci nepoctivého účetnictví nezůstal pozadu. Ve stejné době se diskutovaly případy některých evropských společností jako švýcarské Tyco International, italské společnost Parmalat, nizozemské společnosti Ahold. Mimo americké a evropské skandály byla veřejnost informována o podvodech japonských společností Daiwa, Sumitomo a Olympus.

I česká veřejnost je médii informována o nepoctivých praktikách podniků jako například Skanska, ale dokonce i na úrovni veřejné správy. V roce 2011 například odhalil Nejvyšší kontrolní úřad chyby v údajích účetní závěrky Ministerstva zemědělství České republiky.

V souvislosti s ekonomickou krizí a deficitním rozpočtem je problematika kreativního účetnictví, zejména pak prevence a boj proti tomuto fenoménu, otázkou na níž se zaměřuje pozornost ekonomicky zaměřených odborníků i celých států včetně České republiky.

Předložená dizertační práce se tématem kreativního účetnictví zabývá nejen v oblasti teoretické, ale zejména v oblasti praktické. V teoretické části je význam práce soustředěn na definování dosud nejasného pojmu a jeho zařazení v rámci společenské odpovědnosti firem. Praktická část dizertační práce se soustředí na zjištění motivů, nalezení využívaných technik a vnímání rizika v souvislosti s praktikováním kreativního účetnictví malých a drobných podniků v ČR. Součástí práce je dále určení dopadu kreativního účetnictví.

Tyto teze dizertační práce zároveň slouží jako zpráva případové studie provedené v primárním výzkumu.

1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY A CÍLE PRÁCE

Tato dizertační práce se zabývá problematikou kreativního účetnictví. Jedná se o závažný fenomén, o kterém se mluví v médiích v souvislosti s účetními skandály a hospodářskou kriminalitou. Zveřejněné informace o nenaplnění hlavní funkce účetnictví, tedy vyjádření věrného a poctivého zobrazení podniku, mají vliv na pokles morálky a důvěry investorů a celkový pokles obchodování. V kontextu ekonomické krize a deficitního rozpočtu význam výzkumů zaměřených na kreativní účetnictví a zejména na prevenci a boj proti tomuto fenoménu vzrost, což dokládá i rozšiřující se teoretický aparát v této oblasti.

Z důvodu rozdílnosti účetních systémů využívaných ve světě a z toho důvodu, že výzkum kreativního účetnictví klade vysoké nároky na odborné teoretické i praktické znalosti výzkumníka je primární výzkum zaměřen na kreativní účetnictví v České republice.

Aktuální zaměření médií a výzkumů prevence a boje proti kreativnímu účetnictví je spíše orientováno na veřejný sektor. Přitom význam malých a drobných podniků je nepopíratelný. Tyto podniky tvoří významným segment v počtu aktivních podnikatelských subjektů, na celkovém počtu zaměstnanců i pro výkon celé ekonomiky. Z těchto důvodů je výzkum zaměřen na soukromé malé a drobné podniky.

1.1 Vymezení výzkumných cílů dizertační práce

Obecným cílem této dizertační práce je popis stavu kreativního účetnictví v České republice. Hlavním cílem je odhalení motivů, technik, vnímání rizika a dopadů kreativního účetnictví v České republice.

Vzhledem k širší problematice i citlivosti tématiky jsou zvoleny následující dílčí cíle rozdělené dle způsobu výzkumu.

Sekundární výzkum

1. Shrnutí současného stavu vědeckého poznání v problematice kreativního účetnictví ve světě.
2. Definice kreativního účetnictví. Tato je jedním z výstupů současného stavu vědeckého poznání.
3. Odhalení motivů a technik kreativního účetnictví v různých účetních systémech.
4. Zjištění dosahu sankcí v rámci českého podnikatelského prostředí.

Primární výzkum

5. Analýza využívání kreativního účetnictví ve čtyřech podnicích. Tato analýza je v dizertační práci označena jako výzkumný úkol I.
6. Zjištění dopadu kreativního účetnictví. Toto je provedeno prostřednictvím výzkumného úkolu II.

1.2 Formulace výzkumných otázek dizertační práce

Z důvodu výzkumu fenomenologického paradigmatu nejsou stanoveny hypotézy ale výzkumné otázky. Hlavní výzkumné otázky jsou:

1. Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v praxi?
2. Jaká je úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích?
3. Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?

4. Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?
5. Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?
6. Jaký je dopad kreativního účetnictví.

Výzkum je rozdělen na dva výzkumné úkoly označené jako výzkumný úkol I a výzkumný úkol II. Otázky 1 až 5 jsou zodpovězeny prostřednictvím výzkumného úkolu I. Zde byly formulovány otázky první úrovně, které byly cíleny na kontaktní osoby ve zkoumaných podnicích. Otázky první úrovně slouží výzkumníkovi jako zdrojové informace pro otázky druhé úrovně. Jejich cílem je transformace získaných dat z jednotlivých podniků pro potřeby výzkumu. Na otázky druhé úrovně navazují otázky třetí úrovně, které jsou formulovány jako obecně zaměřené výzkumné otázky, které jsou zároveň hlavními výzkumnými otázkami 1 až 5.

Výzkumný úkol II je dále zaměřen na zjištění dopadu kreativního účetnictví, který je ilustrován na vybraném kritickém případě.

2 SOUČASNÝ STAV VĚDECKÉHO POZNÁNÍ

2.1 Vymezení pojmu kreativní účetnictví

Historie kreativního účetnictví s sebou přináší pokusy o definování a vymezení pojmu kreativní účetnictví a pojmů souvisejících. Nicméně vymezení pojmu dosud není jednotné (Balaciu a kol., 2009).

Ve vymezování pojmu kreativní účetnictví se v historii cesty autorů různí. Původní snahy vedly k vyčlenění podvodů z kreativního účetnictví (např. Stolowy a Breton, 2003; Amat a kol., 2004 nebo např. Auditorские standardy). Nicméně novější publikace (např. O'Regan, 2004 nebo Tumpach, 2008) pojem kreativní účetnictví rozšiřují a podvod jako takový, zařazují do termínu kreativní účetnictví spolu s operacemi v rámci zákona.

V dizertační práci byly identifikovány některé společné rysy dosud publikovaných definic, na základě nichž je pojem kreativní účetnictví chápán jako ***zneužití účetních metod a využití účetních manipulací na úrovni podniku s cílem ovlivnit finanční výkazy tak, aby podávaly uživatelům finančních výkazů zkreslené informace o podniku*** chápán v souladu s definicemi Nasera (1993), Krupové (2001), O'Regana (2004) a Tumpacha (2008). Pojem kreativní účetnictví je tedy chápán jako genom pojmů bilanční úprava, řízení zisku, kreativní vykazování peněžních toků a dalších. Za zneužití účetních metod a využití účetních manipulací pak jsou považovány jak procesy a transakce, které jsou v souladu se zákony a dalšími předpisy, tak manipulace nad rámec zákona tedy podvody.

2.2 Předpoklady vzniku kreativního účetnictví

Pro existenci fenoménu kreativní účetnictví je předpokladem existence motivu, příležitosti v souladu s motivem a vnímání rizika sankcí. (Tumpach, 2008, obdobně Comunale a kol. 2010 a Ravisankar a kol. 2011). Podobné je i pojetí v platných auditorských standardech. V souladu s touto literaturou jsou tyto tři předpoklady považovány za základní i v dizertační práci.

2.2.1 Motivy praktikovat kreativní účetnictví

Motivy praktikovat kreativní účetnictví byly rozděleny na interní a externí. Mezi interní motivy jsou řazeny snahy o maximalizaci užítka vlastníků a některých manažerů společností. Tyto potvrzují

svými publikacemi například Beasley (1996), Beasley a kol. (2000), Krupová (2001), Marcarian a Pozza (2008), Elitzur (2010), Comunale a kol. (2010), Lynch a kol. (2011), Hadani a kol. (2011).

Na hranici interních a externích motivů je možné vidět motiv v podobě informační asymetrie konkrétně jeho typ morální hazard, který je popsán v ekonomické teorii například Režňákovou (2012).

Za externí motivy lze považovat tlaky z vnějšího prostředí podniku, zde teorie uvádí tlaky investorů a konkurence. (Tumpach, 2008; Comunale a kol., 2010; Ravisankar, 2011). Dále byl mezi externími motivy identifikován vliv podnikatelské prostředí. (Brown a Steel, 1999; Bedard a Johnston, 2004; Pfarrer a kol., 2008; Porcano a kol., 2011). V historii ČR proběhly významné změny, jež vedly k prudkému rozvoji podnikání. Paralelně s těmito změnami docházelo k personálním změnám ve státních institucích. Změny byly doprovázeny nutnými úpravami právního prostředí, jež byly realizovány v krátkém čase a s omezenými empirickými zkušenostmi a znalostmi zpracovatelů (Scheinost, 2004). Stav prostředí v ČR dokládají statistiky Policejního prezidia ČR. Tyto uvádějí, že ač sice v posledních deseti letech klesá celkový počet zjištěných trestných činů, vývoj hospodářské kriminality tento pokles nevykazuje. Počet stíhaných osob za zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dokonce roste. Kreativní účetnictví v ČR podporuje také identifikovaný faktor v podobě vysoké administrativní náročnosti kladené na české podniky ve srovnání s dalšími zeměmi. Administrativní náročnost českých podniků je dokonce nejvyšší v Evropě. (World Bank a Group PricewaterhouseCoopers, 2008). Anketa Komory certifikovaných účetních potvrzuje, že ekonomické klima je pro kreativní účetnictví spíše stimulující než naopak (Komora certifikovaných účetních, 2013).

2.2.2 Příležitost k využití kreativního účetnictví

Příležitosti využívat kreativní účetnictví vychází z možnosti využití technik, které jsou v souladu s motivem. Prokázat techniky kreativního účetnictví se snaží řada modelů, nicméně jak uvádí sami jejich autoři, důkazy o manipulaci jsou vzácné a účinnost modelů není dostatečná.

Roztřídit jednotlivé techniky kreativního účetnictví se pokusili Mulford a Comiskey (2005) a Tumpach (2008). Cílem technik kreativního účetnictví jsou dva základní směry. Jedním z nich je poskytovat údaje nadhodnocené tedy zvýšení vykázaného hospodářského výsledku nebo snížení úrokových sazeb. Druhý základní směr se soustředí na snížení vykázaných výsledků tedy snížení rizika obvinění ze zneužívání postavení na trhu, snížení daňového zatížení a plateb závislých na dosažených výnosech nebo zisku, nebo nepřitahování pozornosti regulačních úřadů. Na techniku nadhodnocení nákladů a fiktivních dokladů poukazuje Tumpach (2008). Tento směr kreativního účetnictví popisuje také hypotéza politických nákladů (Stolowy a Breton, 2003).

2.2.3 Vnímání rizika při využívání kreativního účetnictví

Třetí předpoklad kreativního účetnictví tedy vnímání rizika sankcí jako nízkého je ovlivněno zejména výší sankcí jako takových, v druhé řadě pak rizikem odhalení kreativního účetnictví. Sankce v souvislosti s kreativním účetnictvím upravuje celá řada platných a účinných zákonů ať již jde o trestní zákoník, zákon o živnostenském podnikání, zákon o účetnictví a prováděcí vyhláška k němu nebo daňový řád a daňové zákony, zákoník práce a další. Tumpach (2008) zmiňuje drastické postihování snah o kreativní účetnictví. Bohužel například konkrétně u trestného činu nevedení účetních knih nebo uvedení zkreslených údajů dle § 254 trestního zákoníku došlo v roce 2009 ke snížení trestu hrozícího pachateli. Po zavedení této změny dochází mimo roku 2011 k nárůstu počtu stíhaných a vyšetřovaných osob za uvedený trestný čin a to v roce 2012 dokonce o 41 %

(na 197 osob). A to přesto, že počet stíhaných osob a vyšetřovaných osob obecně v oblasti hospodářské kriminality klesl o 1 %. (Statistiky Policejního prezidia, ČR)

Je třeba mít na paměti, že zákonnou úpravou nelze zachytit všechny praktiky kreativního účetnictví. Tam, kde již úpravu pravidel nezajišťuje stát pomocí zákonných pravidel, nastupují profesní skupiny, které jsou prvkem omezování neetického chování mimo jiné přijímáním kodexů etického chování. V ČR jsou ve směru prevence a boje proti kreativnímu účetnictví aktivní zejména Komora auditorů ČR a Komora certifikovaných účetních.

Riziko odhalení použití kreativního účetnictví nelze bohužel považovat za vysoké a to z několika důvodů. Jednak existující modely pro detekci kreativního účetnictví neposkytují dostatečné výsledky. Možnosti regulačních orgánů jsou značně omezené. Schopnosti auditorů a dalších osob aktivních v odhalování podvodů jsou závislé na jejich zkušenostech (Kozloski, 2003) a intenzitě snahy podvod odhalit (Caramanis a Lennox, 2008; a Fischer a Rosenweig, 1995).

Samoregulační funkci trhu, jenž potvrzují například Dharan a Lev (1993), Dechow a kol. (1996), Pfarrer a kol. (2008) nebo Chen a kol. (2011), nelze považovat za spásnou. Vliv trhu lze spatřovat spíše až v samotném důsledku působení trhu na podnik po aplikaci technik kreativního účetnictví nikoliv jako preventivní.

2.3 Rozsah kreativního účetnictví a důsledky manipulace s účetními daty

Existence příležitostí v souladu s motivem praktikovat kreativní účetnictví a vnímání rizika sankcí jako ne příliš vysokého v kontextu stavu podnikatelského prostředí v ČR dává prostor kreativnímu účetnictví k existenci. Reálný rozsah kreativního účetnictví však lze odhadnout pouze těžko. V současné době může mít potenciálně upravenou účetní závěrku asi 200 000 firem v ČR (Komora certifikovaných účetních, 2013). Vyčíslená škoda z hospodářské kriminality činila za rok 2012 asi 24 bil. Kč což je asi 70 % ze škody vyčíslené na všech spáchaných trestných činech. Škoda vyčíslená za spáchání trestného činu zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění je více než 97 milionů Kč. (Statistiky Policejního prezidia ČR).

Je nutné mít na paměti, že řada provedených technik kreativního účetnictví není odhalena a tedy ani nikterak vyčíslena.

Někteří autoři uvádějí pozitivní důsledky vlivu manipulací jako je zvýšení informační hodnoty zisku a lepší předvídaní budoucnosti podniku (Ronen a Sadan, 1980; Wang a Williams, 1994; Subramanyama, 1996). Za pozitivní důsledek lze považovat i lepší přístup ke kapitálu pro společnost praktikující kreativní účetnictví (Amat a kol., 2000) případně zmatení konkurence.

Manipulace s daty má však mnohem hlubší důsledek, než si běžný sestavitel účetní závěrky uvědomuje. Výsledky podniku jsou vstupními daty pro statistické zjišťování HDP a dalších ekonomických ukazatelů. Například Smith (1992) se domnívá, že největší část hospodářského růstu lze přisoudit kreativnímu účetnictví spíše než skutečnému hospodářskému růstu. Zkraslením statistik může dojít až k ovlivnění primárního cíle ekonomiky efektivně alokovat zdroje. Kreativní účetnictví se navíc dotýká základních příjmových složek státu a má tedy dopad na vnitřní stabilitu státu. Nepřímé škody souvisejí s destabilizací důvěry a poklesem rozsahu obchodování. Negativní důsledky přímo na pokračování podniku v jeho činnosti potvrzuje celá řada výzkumů (Smith, 1992; Dharan a Lev, 1993; Dechow a kol., 1996; Chen a kol., 2011).

Kreativní účetnictví je tak nutné chápat jako jev negativní. Jeho prevenci a potlačování kreativního je nutné cílit na všechny tři předpoklady kreativního účetnictví.

3 METODIKA DIZERTAČNÍ PRÁCE

Základními myšlenkovými operacemi využitými v rámci metodických postupů byly analýza a syntéza, komparace, klasifikace, indukce a dedukce, generalizace a analogie. Shrnutí teoretických poznatků bylo provedeno pomocí sekundárního výzkumu. Analytická část dizertační práce je založena na výzkumu primárním.

Z hlediska účelu se jedná o výzkum exploratorní. Účelem takového výzkumu je zejména hledání vzoru a hypotéz spíše než jejich testování nebo potvrzování, zjišťování příčin a motivů. Z hlediska procesu se jedná o fenomenologický přístup. Tento přístup je umožňuje hlouběji pochopit sociální a lidské aktivity než výzkum pozitivistického paradigmatu. (Collis a Hussey, 2003) Z hlediska logiky výzkumu se jednalo o výzkum induktivní, který je vnímán jako posun od specifického k obecnému. Z hlediska výstupu se jedná o základní výzkum, jehož cílem je zvýšení povědomí o problematice obecně a její hlubší pochopení.

3.1 Vybrané relevantní metody

Ve výzkumu fenomenologického paradigmatu je možné využít metod akční výzkum, případové studie, etnografie, feministická perspektiva, grounded teorie, hermeneutika a participativní výzkum (Collis a Hussey, 2003) V tomto výzkumu bylo využito metody případové studie s využitím některých prvků etnografických metod.

Případová studie jako metoda je metoda využitelná ve výzkumu současného fenoménu v kontextu jeho reálného života. Jde o výzkum, který uvažuje více proměnných, opírá se o předchozí teoretický výzkum a o důkazy z více zdrojů, přičemž výstupy výzkumu nejsou zcela jasné (Yin, 2003). Důvodů pro výběr případové studie jako hlavní metody výzkumu je několik.

1. Základem případové studie je rozsáhlé zkoumání konkrétního fenoménu současné doby ve vybraných případech (tj. důvod pro využití této metody dle Yin, 2003).
2. Cílem případové studie je spíše vytvářet teorii než testovat hypotézy (tj. důvodné dle Yin, 2003).
3. Jedná se o téma, jež musí být citlivě konstruováno vzhledem ke kontextu chování zkoumaných osob (opodstatněné dle Bonoma, 1985)
4. Cílem výzkumu je přispět ke znalostem např. o sociálním jevu (důvodné dle Yin, 2003).
5. Metoda případové studie umožňuje zkoumat události skutečného života (Yin, 2003).

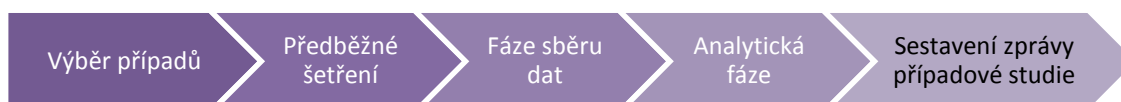
U etnografické metody výzkumník používá nabyté sociální zkušenosti k pochopení lidského vzorce chování (Collis a Hussey, 2003). Tato metoda nebyla zvolena jako primární metoda, protože vyžaduje aktivní zapojení výzkumníka do skupiny, včetně provádění kreativního účetnictví, což je v rozporu s morálními hodnotami výzkumníka. Některé postupy této metody jsou však vzhledem k charakteru výzkumu nezbytné pro sběr dat. Jedná se zejména o nalezení klíčových informátorů, získání jejich důvěry, pozorování subjektů a náhled na jev z pohledu zúčastněných osob.

Výzkumný úkol I je založen na vícenásobné případové studii s holistickým přístupem. Tzn., že jde o analýzu více oddělených případů za využití replikační logiky. (Yin, 2003) Dle způsobu aplikace se jedná o komparativní případovou studii, účelem takové případové studie je zkoumání podobností a rozdílů mezi jednotlivými případy. Dle typu případové studie se jedná o kombinaci exploratorní a explanatorní případové studie. Exploratorní případová studie je využívána v oblastech, kde existuje pouze málo teorií a kde není dostatečné množství znalostí problematiky. Explanatorní případová studie, je využívána tak, že jsou existující teorie použity pro pochopení a vysvětlení toho co se děje. (Collis a Hussey, 2003)

Ve výzkumném úkolu II je využita single případová studie ilustrativně popisného typu. Single případová studie sice není považována za tolik přesvědčující jako vícenásobná případová studie, její využití je však odůvodněné tehdy, je-li využita pro analýzu kritického případu. Taková případová studie přispívá k poznání a budování teorie (Yin, 2003).

3.2 Postup případové studie

Ve výzkumu bylo postupováno podle základního postupu, tak jak jej uvádějí Collis a Hussey (2003).

Obrázek 1 Postup případové studie (Zdroj: upraveno dle Collis a Hussey, 2003)

Výběr případů

Pro výzkumnou metodu případová studie neexistují přesné návody na to, kolik případů by měla případová studie obsahovat. Yin (2003) uvádí jako doporučené minimum dva až tři případy, Miles a Huberman (1989) doporučují dva až čtyři případy. Pro výzkum ve výzkumném úkolu I byly vybrány čtyři případy na základě pěti kritérií.

- 1. Podnik působí v ČR.** Toto kritérium vychází ze zaměření výzkumu na popis kreativního účetnictví v ČR.
- 2. Podnik existuje v době po krizi.** Ve výzkumu se jedná o aktuální téma, proto je vhodné zabývat se podnikem existujícím do současnosti. To vyžaduje také vybraný typ případové studie.
- 3. Jedná se o podnik působící v soukromém sektoru.** Na podniky působící ve veřejném sektoru je v posledních letech zvyšován tlak ve směru transparentnosti postupů. Na soukromý sektor je však pozornost soustředěna méně. Přitom soukromý sektor tvoří 79 % HDP ČR určeného výdajovou metodou (ČSÚ, 2013). Toto zaměření vychází i z návaznosti na studijní obor doktorského studia, v rámci kterého je výzkum proveden.
- 4. Podnik je drobným podnikem nebo malým podnikem.** Podíl malých a středních podniků v celkovém počtu aktivních podnikatelských subjektů byl v roce 2011 99,84 %. V malých a středních podnicích bylo v uvedeném roce zaměstnáno 60,85 %. Podíl malých a středních podniků na celkových výkonech dosáhl v roce 2011 49,50 %. Podíl přidané hodnoty těchto podniků tvořil 54,43 % (ČSÚ, 2012). Význam malých a středních podniků je tedy zásadní. Zaměření výzkumu konkrétněji na malé a drobné podniky vychází také z provedených výzkumů, z nichž některé poukazují na to, že čím je podnik menší, tím je pravděpodobnost řízení zisku větší. (Např. Hadani a kol., 2011) Předpoklad, že větší podniky provádějí kreativní účetnictví v menším rozsahu, vychází také z nutnosti ověření účetní závěrky auditorem. To potvrzují např. Hadani (2011) příp. Amat a kol. (2002). U větších společností je také vyšší pravděpodobnost, že podniky zaměstnávají vzdělanější účetní a obecně vyšší vzdělání účetních má vztah k příslušnosti ke Komoře certifikovaných účetních a tedy s přijetím etického kodexu. U nejmenších podniků tedy podniků drobných a malých je tedy nepopíratelný jejich význam pro ekonomiku státu a zároveň odlišný přístup ke kreativnímu účetnictví, proto byly pro výzkum vybrány.

5. Podnik uplatňuje kreativní účetnictví a lze v něm využít postupy etnografických metod.

Pro zkoumání motivů, technik a vnímání rizika při využívání kreativního účetnictví je nutné, aby výběr byl záměrný na podniky, které kreativní účetnictví využívají. Je také nutné, aby bylo možné využít některé postupy etnografických metod tak, aby bylo možné splnit výzkumné cíle a předejít zkreslení výzkumu.

Výběr kritického případu

Pro výzkumný úkol II byl vybrán kritický případ. Jednalo se o podnik, který podniků analyzovaných ve výzkumném úkolu I, využíval kreativní účetnictví v největším rozsahu, tak aby bylo možné zjistit o využívání kreativního účetnictví co nejvíce informací. Ve výběru kritického případu je také podstatné kritérium předpokládaného pokračování ve využívání kreativního účetnictví v podniku z důvodu jeho vyšší rizikovosti pro ekonomiku.

Předběžné šetření

Předběžné šetření je významnou částí případové studie. Předběžné šetření bylo realizováno pomocí pilotní případové studie s cílem zjistit relevantnost dotazů pro kontaktní osoby a zjištění účelnosti využití využitých nástrojů. Po provedení předběžného šetření byla upravena metoda, konkrétně typ využití případové studie. Byly také upraveny některé otázky pro kontaktní osoby.

Po realizaci pilotní případové studie byl rozhovor s kontaktní osobou aktualizován a z důvodu významných přínosů pro provedenou komparativní případovou studii a zařazen do výzkumu.

Fáze sběru dat

Pro výzkumný úkol I byla jako hlavní metoda sběru dat zvolena metoda rozhovoru. Další využití metody sběru dat jsou metoda rozboru dokumentů a pozorování.

Metoda rozhovoru umožňuje tazateli pokládat komplexnější otázky a dále je rozvíjet na rozdíl od například dotazníkového šetření (Collis a Hyssey, 2003). Podle počtu dotazovaných osob a charakteru rozhovoru se jednalo o individuální narativní rozhovory, které jsou využívány zejména, jedná-li se o citlivé nebo osobní téma. Podle struktury otázek se jednalo o nestandardizovaný rozhovor s nestrukturovanými otázkami. Sběr dat pro výzkumný úkol I byl uskutečněn rozhovory s kontaktními osobami v podniku. Kontaktními osobami byli ve dvou případech jednatelé společností a ve dvou případech účetní podniků.

Dále bylo využito rozboru dokumentů, zde se jednalo o účetní závěrky podniků za několik posledních let. Metoda pozorování byla využita jako vedlejší metoda při sběru dat. Cílem této metody je poskytnout prostředek k získání detailního porozumění hodnot, motivů či praktik těch, kteří jsou pozorováni (Collis a Hussey, 2003).

Pro výzkumný úkol II byla jako hlavní metoda zvolena metoda rozboru dokumentů. Při rozboru byla využita obsahová analýza. Základem obsahové analýzy je konstrukce analytických kategorií, kdy jsou vyhledávány znaky a zjišťuje se jejich frekvence. (Široký, 2011)

Postup analýzy dat

Postup analýzy kvalitativních dat má procesuální charakter, tzn., že jeho postup je utvářen v průběhu sběru dat (Široký, 2011).

Při analýze kvalitativních dat ve výzkumném úkolu I byly využity zejména nekvantifikační metody. Zde je nutná strukturalizace, redukce a detextualizace dat (Collis a Hussey, 2003). Mezi nekvantifikačními metodami byla využita metoda obecné analytické procedury, kdy jsou data

postupně tříděna a sumarizována pomocí seznamů (Collis a Hussey, 2003) a metoda zobrazení dat, kdy probíhá konverze rozsáhlého textu obvykle do matic nebo tabulek (Miles a Huberman, 1994). Jako specifická technika prvního výzkumného úkolu byla využita křížová analýza. Tato je vhodná pro komparativní případovou studii. Cílem křížové analýzy je zjištění podobnosti a odlišností jednotlivých případů, které pomáhají identifikovat obecnější vzor. Tato technika předpokládá využití replikační logiky. (Collis a Hussey, 2003). V průběhu analýzy dat výzkumného úkolu I byla využita postupně nejprve obecná analytická procedura, dále metoda zobrazení dat a následně křížová analýza.

Ve výzkumném úkolu II je pak využit holistický přístup a zejména analyticko syntetické metody. Zde bylo postupováno tak, že bylo nejprve upraveno účetnictví vybraného kritického případu za jedno účetní období tak, aby bylo možné určit rozdíly mezi původním účetnictvím a účetnictvím upraveným, které by představovalo věrné a poctivé zaúčtování všech účetních případů. Z tohoto podkladu byl dále určován dopad kreativního účetnictví na povinné platby. Konkrétní postup je uveden dále v kapitole analytická část dizertační práce.

Sestavení zprávy případové studie

Pro zprávu případové studie není definován standardizovaný obsah, struktura nebo formální úprava. Tyto se odvíjí zejména od účelu, pro který je zpráva sestavena a dle požadavků těch, pro které je zpráva určena. Jako zpráva případové studie slouží tato zkrácená verze dizertační práce (teze).

3.3 Posouzení kvality výzkumu a jeho omezení

Omezení dizertační práce je v několika rovinách. Z důvodu rozdílnosti účetních systémů a nutnosti hlubokých teoretických i praktických znalostí o účetním i daňovém systému je výzkum zaměřen na podniky v ČR. Povinnost mlčenlivosti, možnost zkreslení výzkumu v důsledku efektu zkoumaného a neochota podniků podílet se na podobném výzkumu jsou důvodem, proč v tomto případě není možné rozsáhlé zkoumání vzorků. Z důvodu dodržení etiky dizertační práce a zásady důvěrnosti zkoumané podniky nejsou v práci přesně identifikovány a jsou označeny jako případ A, B, C a D. Kritické metody případových studií poukazují na problematiku validity a reliability výzkumu.

Pro to, aby byla zajištěna maximální kvalita výzkumu, které je možné dosáhnout, je výzkum zpracován v souladu s principy Healyho a Perryho (2000). Tedy výzkum je realizován pomocí metod, které jsou popsány, diskutovány, jejich výběr je zdůvodněn a kvalita výzkumu byla rozebrána pomocí vhodných logických testů. Zde byly využity tři základní logické testy využívané v případě empirických sociálních výzkumů. Jednalo se o test konstrukce validity, test vnější validity a test reliability.

4 HLAVNÍ VÝSLEDKY DIZERTAČNÍ PRÁCE

4.1 Analýza dat výzkumného úkolu I

Informace o jednotlivých případech zařazených do výzkumu lze shrnout v následující tabulce.

Tabulka 1 Základní informace o podnicích zařazených do výzkumu (Zdroj: vlastní zpracování)

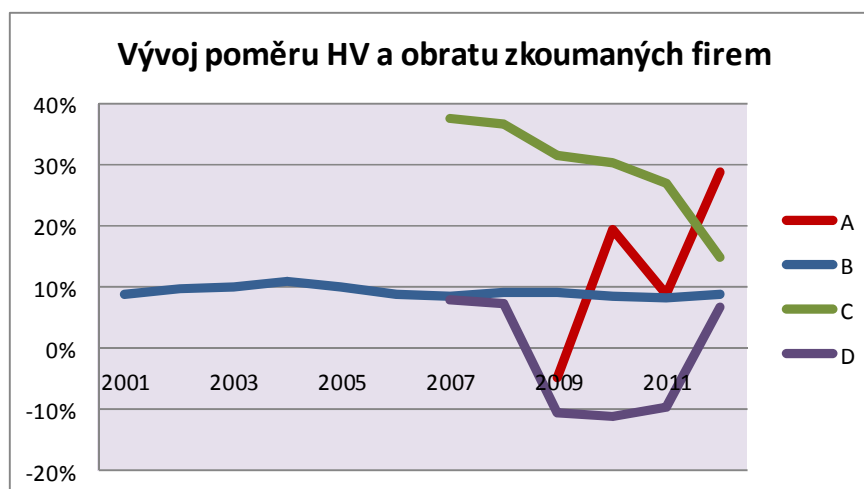
	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
Kontaktní osoba	jednatel (společník)	jednatel (společník)	účetní (zaměstnanec)	účetní mimo pracovní poměr
Právní forma podnikání	s.r.o.	s.r.o.	s.r.o.	s.r.o.
Společníci	2 muži	2 muži	1 muž a 1 žena	1 muž
Vznik	2009	1991	2007	2003
Základní kapitál	200 000 Kč	700 000 Kč	200 000 Kč	200 000 Kč
Hlavní předmět podnikání	stavební činnost v oblasti energetiky	výroba elektrotechniky (osvětlovací technika)	provoz internetových portálů	projekční činnost zejména pro malé podniky
CZ NACE	F - stavebnictví	C - zpracovatelský průmysl	J - informační a komunikační činnost	M - profesní, vědecké a technické činnosti
Obrat za poslední uzavřené úč. období	do 10 mil. Kč	do 40 mil. Kč	do 20 mil. Kč	do 5 mil. Kč
Počet hlášených zaměstnanců	0	12	11	3
Zasažení podniku ekonomickou krizí	ne	ne	ano (mírně)	ano (značně)

Společné charakteristiky v podobě právní formy podnikání, splaceného základního kapitálu, velikosti podniku a počtu společníků zajišťují porovnatelnost zjištění. Odlišné charakteristiky v podobě časového období vzniku podniků, zaměření činnosti podniků, velikosti obratu, vývoje zisku a pocitem zasažení ekonomickou krizí naopak umožňují zkoumat odlišnosti podniků v návaznosti na vztah ke kreativnímu účetnictví.

4.1.1 Hlavní výsledky křížové analýzy

Na základě křížové analýzy bylo možné zjistit podobnosti a rozdíly mezi podniky zařazenými do výzkumu a zodpovědět hlavní výzkumné otázky 1 až 5.

V grafu vývoje poměru hospodářského výsledku a obratu podniků lze sledovat velkou vanu v účetnictví.

Graf 1 Vývoj poměru HV a obrátu zkoumaných firem v % (Zdroj: vlastní zpracování)

Podnik A vykazuje velkou vanu v roce 2011, kdy významně rozšířil používání kreativního účetnictví. Podnik B vykazuje obrácenou velkou vanu v roce 2004, kdy omezil využívání kreativního účetnictví. U podniku C nelze usuzovat, zda se jedná o velkou vanu nebo vliv ekonomické krize. V podniku D je vývoj ukazatele ovlivněn ekonomickou krizí, neboť nízká hodnota ukazatele je po delší časové období než jeden rok.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v praxi?

Každá z kontaktních osob byla schopna sdělit vlastní definici pojmu kreativní účetnictví. Definice ač byly různé, vyjadřují podstatu velmi podobně. V jejich definici je patrné vědomé a úmyslné praktikování nepoctivého účetnictví s cílem získání vlastního prospěchu.

Všechny kontaktní osoby zahrnuly do rámce kreativního účetnictví i podvodné techniky.

Jaká je úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích?

Do kreativního účetnictví ve všech zkoumaných případech byly zapojeni vlastníci podniku, které lze považovat za iniciátory kreativního účetnictví. Ve třech případech došlo v minulosti k omezení kreativního účetnictví. Ve dvou případech bylo omezení důsledkem vlastního postoje vlastníků, v jednom případě lze za důvod považovat zásah podniku ekonomickou krizí. Jeden z podniků dokonce uvedl, že má v úmyslu přestat používat kreativní účetnictví (přičemž jde zároveň o podnik, jehož spoluvlastnicí je žena).

Ve třech případech byla do kreativního účetnictví zapojena i účetní. Ze vztahu účetní k podniku lze usuzovat na informovanost účetních o využívání kreativního účetnictví v podniku. Informovanost účetní v pracovním poměru lze považovat za nejvyšší, informovanost účetní mimo pracovní vztah za střední a informovanost účetní vykonávající činnost externě jako OSVČ nejmenší. Dvě z účetních mají negativní postoj ke kreativnímu účetnictví i přesto, že nejsou členkami profesní skupiny.

Do kreativního účetnictví jsou dále zapojeny osoby, které se ho aktivně účastní, tj. brigádníci na černo, dodavatelé fiktivních faktur a pracovníci Švarc systému. Pouze v jednom případě nejsou o využívání kreativního účetnictví v podniku informováni zaměstnanci.

Úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích tak lze považovat za poměrně vysokou, pozitivní je ale jeho omezení v průběhu existence zkoumaných podniků.

Informovanost o využívání kreativního účetnictví a zapojení interních osob (v pracovním poměru, mimo pracovní poměr, nelegálních pracovníků a dodavatelů fiktivních faktur) jsou ve zkoumaných podnicích vysoké.

Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?

Mezi motivy pro praktikování kreativního účetnictví byly ve zkoumaných podnicích identifikovány jak interní, tak externí motivy přičemž lze říci, že všechny kontaktní osoby považují za významnější motivy externí.

Mezi interními motivy byl jasně identifikován motiv zvýšení vlastního prospěchu vlastníků společností a osob zúčastněných kreativního účetnictví (nelegálních pracovníků tzn. pracovníků Švarc systému i brigádníků na černo, dodavatelů fiktivních faktur a účetních). Za zvýšení vlastního prospěchu lze považovat okamžité zvýšení příjmů zúčastněných osob v peněžní podobě ale i zvýšení příjmů v podobě naturální (využívání majetku bez správného zaúčtování této skutečnosti).

Mezi externími motivy byl ve zkoumaných případech identifikován vliv podnikatelského prostředí. Nejčastěji byly kontaktními osobami uváděny složitost administrativy pracovních právních vztahů, nepružnost pracovních právních vztahů oproti vztahům obchodním, složitost a časté změny legislativy, vysoké odvody zaměstnanců resp. nepoměr mezi výší odvodů zaměstnanců a OSVČ (využíváním výdajů procentem z příjmů). Za externí motiv je ve zkoumaných podnicích považováno i obecné klima podnikatelského prostředí a pokleslá morálka společnosti.

Jako nový byl identifikován také externí motiv v podobě trhu práce, kde uchazeči o zaměstnání byli ochotni pro podnik v oboru informační a telekomunikační činnost pracovat pouze na Švarc systém, dále v oborech stavební činnost a projekční činnost lze sledovat ochotu pracovat nelegálně.

Naopak vliv blízkého okolí podniku tzn. odběratelů, konkurentů a dodavatelů (mimo Švarc systém) byl ve výzkumu zjištěn jako nízký. Na základě zkoumání vybraných příkladů nelze říci, že by vliv ekonomické krize byl podpůrný pro kreativní účetnictví, neboť tři podniky snížily využívání kreativního účetnictví, z toho jeden právě z důvodu zásahu ekonomickou krizí, další dva podniky uváděly, návaznost využívání kreativního účetnictví na obrat.

Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?

Cílem technik kreativního účetnictví využívaných ve všech zkoumaných podnicích je snížení povinných plateb v podobě daně z příjmů a dále plateb za zaměstnance. Podniky se tak soustředí na úpravu hospodářského výsledku směrem dolů a to konkrétně zvyšováním nákladů zejména ve skupinách 50 a 51 a snižováním nákladů ve skupině 52. Mimo tyto skupiny jsou cíleně ovlivněny i účty ve skupinách 54 a 55.

Všechny zkoumané podniky využívají majetek pro soukromé účely bez správného zohlednění této situace v účetnictví. Jedná se zejména o vozidla podniku využívaná pro soukromé účely z 20 až 50 %, přičemž podniky neuvádějí v knihách jízd žádné soukromé jízdy, nebo využívají výdajový paušál na vozidla v plné výši. Bylo zjištěno, že zároveň žádný z vlastníků podniku nevlastní soukromé vozidlo. Další majetek využívaný pro soukromé účely jsou telefony, počítače, fotoaparáty a u podniků neposkytující služby i nářadí.

Ve třech podnicích je využíván Švarc systém. Čtvrtý podnik využívá práce na černo, přičemž nemá evidovány zaměstnance a Švarc systému je ochoten využít v budoucnosti. Nelegální práci lze tedy označit za běžně využívanou techniku ve všech zkoumaných podnicích, přestože působí v různých odborech podnikání.

V minulosti podniky využily další techniky, jednalo se v jednom podniku o nesprávné vykazování hodin odpracovaných pracovníky mimo pracovní poměr. Jeden podnik nadhodnotil majetek vložený do základního kapitálu, přičemž se jedná o podnik, který má jako jediný část základního kapitálu splacenou v nepeněžní podobě. Dále tento podnik využíval techniky úročených půjček od třetích osob.

Dle odhadů zkoumaných podniků nejvíce ovlivnil účetnictví podnik provozující stavební činnost a to ve výši 17,1 % (ovlivnění vztaheno k obratu). Druhý byl podnik provozující projekční činnost 8,9 % ovlivnění k obratu, třetí podnik zabývající se výrobou elektrotechniky 6,9 % ovlivnění k obratu. Nejméně ovlivnil účetnictví podnik zabývající se provozem internetových portálů 3,4 % ovlivnění k obratu. Všechny kontaktní osoby určily jako běžné techniky kreativního účetnictví v oboru jejich činnosti ty techniky, které sami používají (viz dále).

Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?

Z rozhovorů je možné usoudit, že obava zapojených osob do kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích z kontroly kontrolními orgány je poměrně malá, protože kontaktní osoby považují riziko odhalení využívání kreativního účetnictví za nízké. Za důvod lze označit předchozí zkušenosti podniků s kontrolami. Přesto, že ve všech sledovaných podnicích alespoň nějaká kontrola proběhla, v žádném nebyly nalezeny nedostatky. Dosavadní sankce považují podniky v zásadě za vysoké.

Důkazy o praktikování kreativního účetnictví v podobě interní evidence vedou pouze dva ze zkoumaných podniků. Jako důkazní lze využít knihu jízd, kde nejsou evidovány soukromé jízdy (případně je využita plná výše výdajového paušálu). V technikách Švarc systém a fiktivní faktury jsou používány ve sledovaných podnicích k zamezení odhalení některé taktiky. Jedná se obvykle o faktury na služby případně výrobu atypického materiálu. Texty faktur jsou obvykle stručné a nekonkrétní. Na fakturách jsou uváděny nepravdivé částky a fakturace probíhá v nepravdivém období.

Kontaktní osoby uvádějí, že k omezení kreativního účetnictví by je vedla úprava legislativy týkající se pracovně právních vztahů. Jedná se o zjednodušení administrativy, uvolnění vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a sjednocení výše povinných plateb za zaměstnance a OSVČ. Lze vyvodit, že i obecné zvýšení morálky v prostředí by mohlo vést k omezení kreativního účetnictví. Naopak zvyšování počtu kontrol a výše sankcí se nejeví jako využitelný faktor k omezení kreativního účetnictví. Na omezení kreativního účetnictví by v podnicích mohl mít (v jednom má a ostatní uvádějí, že by měl) vliv vstupu externího investora do podniku.

4.2 Analýza dat výzkumného úkolu II

Pro druhý výzkumný úkol byl vybrán kritický případ, jenž dle vlastního odhadu praktikoval kreativní účetnictví v největším rozsahu. Jednalo se o podnik provozující stavební činnost. Tento je dále označen, jako případ K. Analýza druhého výzkumného úkolu proběhla podle následujícího postupu:

1. Vytvoření kopie databáze dat za poslední dostupný uzavřený účetní rok tj. rok 2011.
2. Úprava identifikačních údajů o podniku (z důvodu etiky dizertační práce) a umožnění editace dokladů.
3. Vytvoření seznamu technik kreativního účetnictví, které jsou v účetnictví využity. Jednalo se o využití majetku pro soukromé účely a využití služeb pro soukromé účely v různém rozsahu, práci na černo, fiktivní doklady na materiál a služby.

4. Označení dokladu dle využití techniky kreativního účetnictví. Na základě rozhovoru s kontaktní osobou byly jednotlivých dokladům v agendách přijaté faktury, ostatní závazky, interní doklady a pokladna přiřazeny identifikační kódy dle využití techniky kreativního účetnictví a označeny i doklady, které jsou v účetnictví zaúčtovány věrně a poctivě.
5. Setřídění dokladů v jednotlivých agendách dle využití techniky kreativního účetnictví a vytvoření souhrnných dokladů. V tomto kroku byly doklady v jednotlivých agendách roztrženy dle identifikátoru využití techniky kreativního účetnictví a dále dle textu dokladu. Doklady se stejným identifikátorem a textem byly sloučeny do souhrnných dokladů.
6. Vytvoření seznamu analytických účtů pro jednotlivé techniky kreativního účetnictví. Jednalo se o vyčlenění analytických účtů z účtu syntetického na účtech 501, 511, 518, 538, 548, 551 a 343.
7. Rozúčtování dokladů na analytické účty dle využití techniky kreativního účetnictví. Vytvořením položek v dokladech byly doklady rozúčtovány na jednotlivé analytické účty.
8. Kontrola syntetických účtů. Byla provedena kontrola nově zaúčtovaných syntetických účtů čili součtu analytických účtů s původními syntetickými účty.
9. Doučtování nezaúčtovaných operací. V agendě interní doklady byl vytvořen doklad pro nezaúčtované operace v účetnictví, které se týkaly osobních nákladů (vč. povinných plateb) na čtyři brigádníky pracující na černo dle počtu odpracovaných hodin.
10. Třídění analytických účtů dle jednotlivých technik. Data kontrolní sestavy syntetických účtů byla setříděna do tabulky, která umožňuje zjistit celkové ovlivnění účtů jednotlivými technikami kreativního účetnictví.
11. Zjištění vlivu kreativního účetnictví na podnik. Byla vytvořena tabulka zkreslení jednotlivých účtů technikami kreativního účetnictví. Zde bylo zjištěno, že podnik nejvíce ovlivnil účtu v účtové skupině 51. V této skupině bylo 64 % nákladů neoprávněně. Další nejvíce ovlivněnou skupinou byla skupina 50, kde je neoprávněně 13,8 % nákladů. Dále je ovlivněna skupina 52, kde v původním účetnictví nebyla zaúčtována celá částka. Dále jsou ovlivněny účty 531, 538, 548, 551, 336, 342 a 343, většina z nich nepřímo. Podnik celkem snížil hospodářský výsledek o více než 2 mil. Kč, tj. 30 % ovlivnění vztaženo k obratu společnosti.
12. Zjištění vlivu na povinné platby státu. Po zjištění ovlivnění hospodářského výsledku bylo možné vyčíslit ovlivnění povinných plateb státu. Nejvíce byla zkreslena daň z příjmů právnických osob a to o necelých 400 000 Kč (přitom původně podnik odvedl daň ve výši asi 143 000 Kč). Vlivem využití kreativního účetnictví pak byla ovlivněna daňová povinnost na DPH o více než 100 000 Kč. Platby za zaměstnance byly ovlivněny o více než 7 000 Kč. Celkové ovlivnění povinných plateb tak bylo bez mála 500 000 Kč.
13. Zjištění vlivu na příjmy státu. Odečtením plateb, které byly odvedeny jinými subjekty v důsledku zapojení do kreativního účetnictví (jednalo se o dodavatele fiktivních faktur) bylo zjištěno, že celkově byly povinné platby státu sníženy bezmála o 380 000 Kč.

4.2.1 Odhad dopadu kreativního účetnictví do ekonomiky

Z celkového zkuslení povinných plateb využitím kreativního účetnictví na příjmy státu je možné učinit některé dílčí odhady. Z výše tržeb nejmenších podniků dle ČSÚ ve výši 2 145 miliard Kč za rok 2010 (ČSÚ, 2013) byl na základě provedeného výzkumu určen optimistický a pesimistický odhad zkuslení tržeb mikropodniků.

Tabulka 2 Odhad ovlivnění z tržeb drobných podniků (Zdroj: vlastní zpracování)

Procento podniků využívajících kreativní účetnictví	100%	75%	50%	25%
Ovlivnění tržeb mikropodniků v mld. Kč při ovlivnění 30 % obratu	643,5	482,6	321,8	160,9
Ovlivnění tržeb mikropodniků v mld. Kč při ovlivnění 8 % obratu	171,6	128,7	85,8	42,9
Ovlivnění tržeb mikropodniků v mld. Kč při ovlivnění 3,4 % obratu	72,9	54,7	36,5	18,2

Za pesimistický odhad je považováno ovlivnění ve výši 643,5 miliard Kč, za optimistický odhad 18,2 miliardy Kč.

5 DISKUZE NAD ZJIŠTĚNÍMI A PŘÍNOSY DIZERTANČÍ PRÁCE

V této kapitole jsou rozebrány výstupy výzkumu v návaznosti na skutečnosti známé z teoretického pozadí o fenoménu kreativního účetnictví. Některé teoretické poznatky jsou obohaceny o nová zjištění. Dále jsou uvedeny přínosy dizertační práce pro teorii, praxi a vědu doplněné doporučeními, které by mohly vést k omezení kreativního účetnictví.

5.1 Rozbor výzkumu na základě teoretických východisek

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že informovanost a chápání pojmu kreativního účetnictví je v praxi vysoké, přesto, že pojem dosud nebyl dostatečně teoreticky vymezen.

Na základě výzkumu byly potvrzeny některé dosud publikované poznatky. Jedná se například o teorii velké vany, kterou je možné označit za důsledek změny přístupu ke kreativnímu účetnictví. Pro zjišťování velké vany se jako vhodný ukazatel ukázal poměr hospodářského výsledku a obratu podniku. Teorii velké vany lze doplnit i o teorii obrácené velké vany v účetnictví. Jako omezení teorie bylo určeno ovlivnění ukazatele zásahem podniku ekonomickou krizí. Dále byl podpořen poznatek o vlivu růstu podniku ve srovnání s oborem činnosti na využívání kreativního účetnictví. Výzkum naznačuje podobně jako dosud publikované výstupy vliv genderových rolí na využívání kreativního účetnictví, nově možný vliv rodiny. Naopak ve zkoumaných podnicích nebyla určena souvislost využívání kreativního účetnictví a nezveřejňování účetních závěrek.

Na základě výzkumu byl také potvrzen zásadní vliv vlastníků a manažerů na využívání kreativního účetnictví i zapojení osob v podniku do kreativního účetnictví. Podpořena byla také teorie, že za interní motiv je považována snaha o zvýšení vlastního prospěchu zúčastněných osob.

I motivy v podobě podnikatelského prostředí, navázání povinných plateb na výsledky účetnictví, jež byly na základě sekundárního výzkumu určeny, jako motivy externí lze potvrdit u zkoumaných podniků. Potvrzena byla také hypotéza politických nákladů. Podpořen byl dále poznatek sekundárního výzkumu o vlivu oboru podnikání na využívání kreativního účetnictví. Naopak vliv

konkurence na využívání kreativního účetnictví, tak jak je popisován v teorii, ve zkoumaných podnicích prokázán nebyl. Jako nový externí motiv byl na základě výzkumu označen vliv trhu práce.

Cílem využívání kreativního účetnictví malých a drobných podniků zařazených do výzkumu bylo snížení hospodářského výsledku a tím snížení výše povinných plateb pomocí zvyšování nákladů společnosti. Zaměření na příjmovou oblast, oblast výnosů a nadhodnocení aktiv, na které poukazují jiní autoři, nebylo ve zkoumaných podnicích potvrzeno.

Primárním výzkumem byly dále podpořeny poznatky sekundárního výzkumu o vnímání rizika při využívání kreativního účetnictví. Zde bylo na základě křížové analýzy potvrzeno, že možnosti detekce podvodů kontrolními orgány nejsou velké.

Dosavadní teoretické poznatky byly obohaceny o určení odhadu dopadu kreativního účetnictví, který dosud nebyl určen.

5.2 Přínosy dizertační práce a hlavní doporučení plynoucí z výzkumu

Přínosy dizertační práce lze najít jak v rovině teoretické, tak v rovině praktické i v rovině pedagogické. Za přínosné lze považovat i doporučení plynoucí z výzkumu.

5.2.1 Přínosy pro teorii

V rovině teoretické je přínosem dizertační práce shrnutí současného stavu vědeckého poznání o problematice a definování pojmu kreativní účetnictví. Dalším přínosem je identifikování faktorů, které působí na kreativní účetnictví a provedení odhad dopadu kreativního účetnictví.

Provedený výzkum navíc může sloužit pro zaměření dalších výzkumů v problematice kreativního účetnictví. Možné zaměření budoucích výzkumů je například v komparaci poznatků o kreativním účetnictví v ČR a v jiných státech, zpracování podobného výzkumu pro další případy a tím zpřesnění výstupů výzkumu, porovnání dalších oborů podnikání apod. Další výzkumy pak lze soustředit například na zkoumání vlivu genderových rolí a rodiny ve vztahu ke kreativnímu účetnictví, vztah kreativního účetnictví a oboru podnikání, vliv externího investora na kreativní účetnictví v podniku, výzkum postojů zapojených osob, nebo výzkum soustředěný na interní evidenci podniku s cílem odhalit konkrétní techniky kreativního účetnictví.

5.2.2 Přínosy pro praxi

Hlavní přínos dizertační práce je v nalezení několika doporučení pro prevenci a odhalování kreativního účetnictví. Praktické přínosy lze rozdělit do dvou skupin. Jedná se o poznatky využitelné kontrolními orgány pro zlepšení detekce kreativního účetnictví. Druhá skupina shrnuje doporučení zejména pro úpravu legislativy s cílem prevence a omezení příležitosti ke kreativnímu účetnictví v souladu s motivem.

Doporučení pro zlepšení detekce kreativního účetnictví

Výzkum pomohl odhalit některé konkrétní body, na které se mohou soustředit kontrolní orgány při odhalování kreativního účetnictví. Z nich některé jsou potvrzeny publikovanými výzkumy, jiné je vhodné podpořit dalším navazujícím výzkumem.

Za determinant změny přístupu ke kreativnímu účetnictví lze považovat vývoj poměru hospodářského výsledku a obrátu společnosti. Zde je nutné brát v úvahu možné ovlivnění ukazatele způsobené zásahem ekonomické krize. Podobně může být za determinant kreativního účetnictví považován růst zisku podniku ve srovnání s oborem podnikání. Při kontrole je vhodné zaměřit

se na rizikové obory podnikání, jedním z nich je stavebnictví. Řádné zveřejnění účetních závěrek nemusí být znakem poctivosti podniku.

Zapojení osob do kreativního účetnictví je vysoké, proto cíleným dotazováním zejména interních osob v podniku osob zúčastněných kreativního účetnictví mimo podnik, je možné získat podstatné informace pro kontrolu. Jako méně významné se jeví dotazování účetních pracujících pro podnik externě jako OSVČ. Výzkum naznačuje, že ke kreativnímu účetnictví mají kladnější postoj muži. Postoj zapojených osob též může být ovlivněn skutečností, že mají rodinu.

Kreativní účetnictví zkoumaných podniků bylo soustředěno na snížení povinných plateb. Při kontrole je vhodné soustředit se zejména na účetní skupiny 50, 51 a 52. Při odhalování konkrétních technik může být pro kontrolu přínosné soustředit se na následující informace.

Při detekci majetku podniku využitého pro soukromé účely bez správného vykázání této skutečnosti v účetnictví je vhodné ověřit, zda podnik pokud v knize jízd eviduje soukromé jízdy (případně pokud nevyužívá výdajový paušál na vozidla v plné výši). Pokud ne je vhodné zjistit, zda vlastník podniku disponuje soukromým vozidlem. Pokud nedisponuje, je možné, že ne všechny náklady na vozidla jsou v účetnictví oprávněně. Podobně u jiného majetku, jako je elektronika.

Při detekci nelegální práce je vhodné soustředit se na rizikové obory jako je stavebnictví. Pokud podnik vykazuje růst obrátu, ale nemá zaměstnance, je také vyšší riziko nelegální práce. Při detekci Švarc systému a fiktivních faktur je vhodné soustředit se na spolupráci podniku a OSVČ, které určují výdaje procentem z příjmů. Dále je vhodné soustředit se na faktury se stručnými a obecnými texty obvykle na služby. Pravidelnost časového období fakturace a částek nemusí být znakem nevyužití Švarc systému nebo fiktivních faktur.

Za další rizikové operace v účetnictví mohou být považovány zvyšování základního kapitálu v nepeněžní podobě nebo půjčky od spřízněných osob.

Dále je vhodné vzdělávání pracovníků kontrolních orgánů v praxi i v oblasti etiky účetnictví a zvýšení jejich motivace k odhalování podvodů.

Doporučení pro omezení příležitostí ke kreativnímu účetnictví v souladu s motivem

Umožněním vedení daňové evidence malým a drobným podnikům na místo vedení podvojného účetnictví by mohlo vést k omezení kreativního účetnictví malých a drobných podniků v ČR. Sledování příjmů a výdajů je důležitější pro rozhodování o řízení podniku pro vlastníky. Tato změna by vedla k významnému zjednodušení administrativy pro dotyčné subjekty. S tím souvisí i zjednodušení detekce kreativního účetnictví pro kontrolní orgány. Toto doporučení nenese významný negativní dopad na požadavky veřejnosti o podnicích.

Jako další krok v úpravě legislativy je doporučeno snížení výdajových paušálů pro OSVČ. Toto snížení povede k přiblížení zdanění zaměstnanců a OSVČ. Tento krok je cílen na omezení motivů ke kreativnímu účetnictví podniků i trhu práce.

Dále je doporučeno zveřejňování oprav účetních závěrek a prokázaných podvodů.

5.2.3 Přínosy pro pedagogiku

Přínosem této práce je ucelený pohled na problematiku kreativního účetnictví z hlediska teoretických přístupů i z hlediska jeho uplatňování v praxi. Z absolventů ekonomického studia s důrazem na etiku se dále stanou vlastníci podniků, účetní, daňoví poradci, auditoři a pracovníci kontrolních orgánů. Jejich vzdělávání v oblasti účetní etiky přispívá k prevenci kreativního účetnictví.

ZÁVĚR

Kreativní účetnictví je významný fenomén s negativním dopadem na ekonomiku. Proto je prevence a odhalování účetních manipulací aktuálním tématem. Výzkum je zaměřen na problematiku kreativního účetnictví malých a drobných podniků z důvodu jejich nepopiratelného významu pro ekonomiku České republiky.

Tato dizertační práce poskytuje ucelený pohled na problematiku kreativního účetnictví z hlediska teoretických přístupů i z hlediska jeho uplatňování v praxi.

Na základě sekundárního výzkumu bylo provedeno shrnutí dosud známého teoretického pozadí o problematice kreativního účetnictví. Na jeho základě byla vytvořena definice pojmu kreativní účetnictví. Její správnost byla podpořena i primárním výzkumem. Shrnutí teoretických poznatků dále poskytuje identifikaci a systematizování faktorů vzniku kreativního účetnictví.

Primární výzkum byl zaměřen na zkoumání fenomenologického paradigmatu, čili zaměřil se na pochopení lidského chování na základě referenčního rámce účastníků výzkumu. Jeho hlavním cílem bylo odhalení motivů, technik, vnímání rizika a odhad dopadu kreativního účetnictví v České republice. Hlavní zvolenou výzkumnou metodou byla případová studie založená na komparaci čtyř podnikatelských subjektů. Dopad kreativního účetnictví byl ilustrován na kritickém případě.

Z výzkumu vyplynula některá zjištění, která jsou přínosná zejména pro praxi v oblasti prevence a odhalování účetních manipulací. Byly odhaleny některé motivy, využívané techniky a zjištěno vnímání rizika při využívání kreativního účetnictví vybranými podniky. Výzkum poskytuje poznatky využitelné kontrolními orgány pro zlepšení detekce konkrétních technik kreativního účetnictví a faktorů s vlivem na kreativní účetnictví a tím ke zvýšení vnímaného rizika.

Přínos dizertační práce lze spatřit i v návrhu několika doporučení, které pomohou omezit existující příležitosti kreativního účetnictví v návaznosti na motivy kreativní účetnictví praktikovat. Zde se jedná o úpravu stávající legislativy zejména v oblasti sjednocení výše zdanění zaměstnanců a OSVČ pomocí doporučeného snížení výše procenta pro uplatnění výdajů procentem z příjmů a doporučení umožnit malým a drobným podnikům využívání daňové evidence namísto podvojného účetnictví.

Za významnou zejména pro teorii lze považovat i pomoc při zaměření dalších výzkumů v problematice kreativního účetnictví.

Pravděpodobně neexistuje spolehlivý způsob, jakým by se dalo zamezit všem případům účetních manipulací. Naproti tomu existují přístupy, které umožňují riziko kreativního účetnictví snížit. Tato dizertační práce poskytuje několik doporučení, které by mohly být využity v prevenci a boji proti kreativnímu účetnictví malých a drobných podniků v České republice.

Na závěr bych ráda vyjádřila jistý optimismus. Přesto, že kreativní účetnictví je fenomén v praxi rozšířený, ve výzkumu bylo zjištěno, že ekonomická krize nemusí být faktorem růstu kreativního účetnictví. Ve většině podniků, které se zúčastnily výzkumu, bylo zjištěno, že došlo k omezení využívání kreativního účetnictví. Důvodem pro toto omezení byla jednak ekonomická krize, v druhé řadě pak i osobní postoj iniciátorů kreativního účetnictví. To svědčí o nezhoršující se a snad možná i zlepšující se morálce podnikatelů zařazených do výzkumu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALBRECHT, W. C. a W. ALBRECHT. *Fraud examination*. 2nd ed., International student ed. Mason, Ohio: Thomson South-Western, 2006. ISBN 978-032-4314-403.

AMAT, O. a C. GOWTHORPE. *Creative Accounting: Nature, Incidence and Ethical Issues*. *SSRN Electronic Journal*. April 2004, UPF Working Paper No. 749. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.563364>.

AMAT, O. a J. BLAKE. *Contabilidad creativa*. 4. ed. Barcelona: Gestión 2000, 2002. ISBN 84-808-8763-X.

BALACIU, D., V. BOGDAN a A. B. VLADU. A Brief Review of Creative Accounting Literature and Its Consequences in Practise. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. 2009, roč. 11, č. 1, pp. 170-183. Dostupné z: <http://www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/1120091/16.pdf>.

BEASLEY, M. S. An empirical analysis of the relation between the board of director composition and financial statement fraud. *The Accounting Review*. 1996, Vol. 71, No. 4, pp. 443 - 465. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/248566>.

BEASLEY, M. S., J. V. CARCELLO, D. R. HERMANSON a P. D. LAPIDES. Fraudulent Financial Reporting: Consideration of Industry Traits and Corporate Governance Mechanisms. *Accounting Horizons*. 2000, vol. 14, issue 4, s. 441-454. DOI: <http://dx.doi.org/10.2308/acch.2000.14.4.441>.

BEDARD, J. C. a K. M. JOHNSTONE. Earnings Manipulation Risk, Corporate Governance Risk, and Auditors' Planning and Pricing Decisions. *The Accounting Review*. 2004, vol. 79, issue 2, s. 277-304. DOI: <http://dx.doi.org/10.2308/accr.2004.79.2.277>.

BONOMA, T. V. Case Research in Marketing: Opportunities, Problems, and a Process. *Journal of Marketing Research*. 1985, vol. 22, issue 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781452229669.n2049>.

BROWN, R. a T. STEELE. The economics of Accounting for Growth. *Accounting and Business Research*. 1999, vol. 29, issue 2, s. 157-173. DOI: 10.1080/00014788.1999.9729576. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00014788.1999.9729576>.

CARAMANIS, C. a C. LENNOX. Audit effort and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*. 2008, vol. 45, issue 1, s. 116-138. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jacceco.2007.05.002>.

Celková kriminalita za období od 01. 01. 2012 do 31. 12. 2012. In: *Policie České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2012-do-31-12-2012.aspx>.

COLLIS, Jill. *Business research: a practical guide for undergraduate and postgraduate students*. 2nd ed. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003, viii, 374 s. ISBN 03-339-8325-4.

COMUNALE, Ch. L., R. L. ROSNER a T. R. SEXTON. The Auditor's Assessment of Fraud Risk: A Fuzzy Logic Approach. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2010, Volume 2, No. 3, pp. 95-140. Dostupné z: http://www.bus.lsu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/jfia/Articles/FullText/2010_v2n3sa4.pdf.

Databáze ročních národních účtů. In: *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj.

DECHOW, P. M., R. G. SLOAN a A. P. SWEENEY. Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by the SEC. *Contemporary Accounting Research*. 1996, vol. 13, issue 1, s. 1-36. DOI: 10.1111/j.1911-3846.1996.tb00489.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1911-3846.1996.tb00489.x>.

DHARAN, B.; LEV, B. The valuation consequence of accounting changes a multiplier examination. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*. 1993, 8, 4, s. 475. ISSN: 0148-558X.

EDWARDS, J. *A history of financial accounting*. New York: Routledge, 1989, 326 p. ISBN 04-150-0432-2.

ELITZUR, R. The accounting art of war: Bounded rationality, earnings management and insider trading. *Journal of Accounting and Public Policy*. 2011, vol. 30, issue 3, s. 203-216. DOI: 10.1016/j.jaccpubpol.2010.11.002. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0278425410000980>.

FISCHER, M., K. ROSENZWEIG, D. M. GUFFEY, D. D. MCINTYRE a J. J. MCMILLAN. Attitudes of students and accounting practitioners concerning the ethical acceptability of earnings management. *Journal of Business Ethics*. 1995, vol. 14, issue 6, s. 119-129. DOI: [http://dx.doi.org/10.1108/s1085-4622\(2009\)00000100](http://dx.doi.org/10.1108/s1085-4622(2009)00000100).

HADANI, M., M. GORANOVA a R. KHAN. Institutional investors, shareholder activism, and earnings management. *Journal of Business Research*. 2011, vol. 64, issue 12, s. 1352-1360. DOI: 10.1016/j.jbusres.2010.12.004. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0148296310002675>.

HEALY, M., PERRY, C. Comprehensive criteria to judge validity and reliability of qualitative research within the realism paradigm. In: *Qualitative Market Research: An International Journal*. 2000. Vol. 3, No. 3, pp. 118-26.

CHEN, Y., S. ZHU a Y. WANG. Corporate fraud and bank loans: Evidence from china. *China Journal of Accounting Research*. 2011, vol. 4, issue 3, s. 155-165. DOI: 10.1016/j.cjar.2011.07.001. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1755309111000189>.

KOMORA CERIFIKOVANÝCH ÚČETNÍCH. *Takřka pětina účetních byla v souvislosti s účetní závěrkou 2011 požádána o vylepšení zisku*. [online]. Praha: Komora certifikovaných účetních, 2012, 2.3.2012 [cit. 20.2.2013]. Dostupné z: http://www.komora-ucetnich.cz/files/useruploads/kcu_tz_zaverka.pdf.

KOZLOSKI, T. M. Knowledge Transfer in the Fraud Risk Assessment Task. *Waterloo Accounting and Finance*. December 2003, pp. 1-46. Dostupné z: http://accounting.uwaterloo.ca/seminars/old_papers/Thomas_Kozloski_knowtransfraud.pdf.

KRUPOVÁ, L. *Kreativní účetnictví: zneužívání účetnictví - možnosti a meze*. Praha: Komora auditorů České republiky, 2001, 64 s. ISBN 80-902-8552-X.

Lynch, A, S. Bryant, and J. Reck. Fraudulent Financial Reporting: An Update on SEC Investigations. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2011. Vol. 3 (1): 116-148. dostupné z: <https://datapro.fiu.edu/campusedge/files/articles/smitha2957.pdf>.

Malé a střední firmy v ekonomice ČR v letech 2003-2010: Výkony, výkonová spotřeba a účetní přidaná hodnota v segmentu malých a středních firem. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/20002C8887/\\$File/116111a04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/20002C8887/$File/116111a04.pdf).

MARCARIAN, G., A. PRENCIPE a L. POZZA. Earnings Management in Family Firms: Evidence From R. *Family Business Review*. 2008, vol. 21, issue 1, s. 71-88. DOI: 10.1111/j.1741-6248.2007.00112.x. Dostupné z: <http://fbr.sagepub.com/cgi/doi/10.1111/j.1741-6248.2007.00112.x>.

MILES, M. B. a A. M. HUBERMAN. *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications, c1994, xiv, 338 p. ISBN 08-039-5540-5.

MULFORD, Ch. W. a E. E. COMISKEY. *Creative cash flow reporting: uncovering sustainable financial performance*. Hoboken: John Wiley, c2005, xv, 414 s. ISBN 04-714-6918-1.

NASER, K. *Creative financial accounting: its nature and use*. New York: Prentice Hall, 1993, xiv, 250 p. ISBN 01-306-1763-6.

O'REGAN, D. *Auditor's dictionary: terms, concepts, processes, and regulations*. Hoboken, N.J.: Wiley, c2004, xviii, 315 p. ISBN 04-715-3118-9.

PARK, C. Thought Processes in Creative Accounting. *American Accounting Association*. 1958, vol. 33, No. 3, pp. 441-444. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/241184>.

Paying Taxes 2008: The global picture [online]. World Bank, Group PricewaterhouseCoopers, 2007. [cit. 8. 1. 2008]. Dostupný z: http://www.pwc.com/cz/eng/about/press-rm/2007/paying_taxes_2008.pdf.

PFARRER, M. D., K. G. SMITH, K. M. BARTOL, D. M. KHANIN a X. ZHANG. Coming Forward: The Effects of Social and Regulatory Forces on the Voluntary Restatement of Earnings Subsequent to Wrongdoing. *Organization Science*. 2008, vol. 19, issue 3, s. 386-403. DOI: 10.1287/orsc.1070.0323. Dostupné z: <http://orgsci.journal.informs.org/cgi/doi/10.1287/orsc.1070.0323>.

PORCANO, T. M., G. T. TSAKUMIS a A. P. CURATOLA. Tax Evasion, National Cultural Dimensions and Other Country-Structural Metrics. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2011, Vol. 3, Issue 1, pp. 86-115. Dostupné z: http://www.bus.lsu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/jfia/Articles/FullText/2011_v3n1a4.pdf.

PŘÍRUČKA MEZINÁRODNÍCH AUDITORSKÝCH STANDARDŮ VYDÁNÍ 2006. 1. vyd. Česká republika: Mezinárodní federace účetních, 2006, 1003 s. ISBN 80-86679-05-5.

RAVISANKAR, P., V. RAVI, G. RAGHAVA RAO a I. BOSE. Detection of financial statement fraud and feature selection using data mining techniques. *Decision Support Systems*. 2011, vol. 50, issue 2, s. 491-500. DOI: 10.1016/j.dss.2010.11.006. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0167923610001879>.

REŽŇÁKOVÁ, M. *Efektivní financování rozvoje podnikání*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2012. ISBN 987-80-247-1835-4.

RONEN, J. a S. SADAN. Accounting Classification as a Tool for Income Prediction. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*. 1980, vol. 3, č. 4, s. 339-353. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=7256172&lang=cs&site=ehost-live>.

SCHEINOST, M. a V. BALOUN. *Výzkum ekonomické kriminality*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 169 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8031-5.

SMITH, T. *Accounting for growth: stripping the camouflage from company accounts*. 2nd ed. London: Century Business, 1996. ISBN 978-071-2675-949.

STOLOWY, H. a G. BRETON. Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework. *Review of Accounting and Finance*. 2003, vol. 3, issue 1, s. 5-92. DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/eb043395>.

SUBRAMANYAM, K. R. The pricing of discretionary accruals. *Journal of Accounting and Economics*. 1996, vol. 22, 1-3, s. 249-281. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/s0165-4101\(96\)00434-x](http://dx.doi.org/10.1016/s0165-4101(96)00434-x).

ŠIROKÝ, J. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 208 s. ISBN 978-80-251-3510-5.

TUMPACH, M. *Kreatívne účtovníctvo a riziko jeho zneužitia v hospodárskej praxi: habilitačná prednáška*. Bratislava, 2008. Habilitačné a inauguračné prednášky. ISBN 978-80-225-2508-4.

WANG, Z. a T. H. WILLIAMS. Accounting income smoothing and stockholder wealth. *Journal of Applied Business Research*. 1994, roč. 10, č. 3, s. 96-104.

YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2003. ISBN 07-619-2553-8.

CURICULUM VITAE

Základní údaje:

Jméno a příjmení: Lenka Zemáková
Adresa: Náměstí Míru 658, Velké Opatovice, 679 63
Tel.: 737 300 836
e-mail: zemankova@fbm.vutbr.cz
Datum narození: 27. 5. 1982

Vzdělání:

- 2006 až dosud: VUT v Brně, Fakulta podnikatelská, obor Řízení a ekonomika podniku - doktorský studijní program.
- 2003 až 2006: VUT v Brně, Fakulta podnikatelská, obor Řízení a ekonomika podniku - magisterský studijní program, ukončeno SZZ, dosažený titul Ing. (promována s vyznamenáním).
- 2000 až 2003: MZLU v Brně, Fakulta agronomická, obor Výroba a distribuce potravin - bakalářský studijní program, ukončeno SZZ, dosažený titul Bc.

Další kvalifikace:

- Srpen 2012: Kurz: Mentální mapy, ICŽV VUT v Brně.
- Květen 2009: Kurz základů vědecké práce pod vedením Akademie věd ČR.
- 2007 – 2008: ICŽV VUT v Brně, Doplnující pedagogické studium, ukončeno závěrečnou zkouškou.
- Duben 2007: VŠB – TUO, Kurz Zlepšování pedagogických dovedností interních doktorandů aneb zlepšit se v umění vyučovat (kurz Dafne v rámci projektu ESF).

Profesionální zkušenosti:

- 2012 až dosud: OSVČ činnost účetních poradců, vedení účetnictví, vedení daňové evidence (vedlejší činnost).
- 2009 až dosud: Akademie Sting, o.p.s, - mimo pracovní poměr.
- 2008 až dosud: asistent VUT v Brně, Fakulta podnikatelská. Pedagogická činnost příprava rozvrhů pro FP VUT v Brně.
- 2001 až 2008: Esika, s.r.o., pozice: asistentka jednatele, účetní (vedení účetnictví a příprava podkladů pro správce daní pro 6 právnických osob a 11 fyzických osob).
- 2001 až 2004 OSVČ.

Pedagogická praxe:

- Akademický rok 2012/2013: FP VUT v Brně: účetnictví, finanční účetnictví, daň z příjmů fyzických osob; Akademie Sting: účetnictví 1, 2 a 3.
- Akademický rok 2011/2012: FP VUT v Brně: aplikace daňové soustavy, účetnictví (ZS), účetnictví (LS), daň z příjmů fyzických osob; Akademie Sting: účetnictví 1, 2 a 3.
- Akademický rok 2010/2011: FP VUT v Brně: základy účetnictví; daň z příjmů fyzických osob, manažerské poradenství, ekonomika podniku; Akademie Sting: účetnictví 2 a 3.

- Akademický rok 2009/2010: FP VUT v Brně: základy účetnictví, účetnictví, daň z příjmů fyzických osob, manažerské poradenství, ekonomika podniku; Akademie Sting: účetnictví 2 a 3.
- Akademický rok 2008/2009: FP VUT v Brně: základy účetnictví, účetnictví; daň z příjmů fyzických osob, manažerské poradenství, ekonomika podniku, makroekonomie.
- Akademický rok 2007/2008: FP VUT v Brně: základy účetnictví, účetnictví, daň z příjmů fyzických osob, manažerské poradenství.
- Akademický rok 2006/2007: FP VUT v Brně: základy účetnictví, účetnictví.

Vědecká činnost:

- Rozvoj poznatků ke zdokonalování informační podpory ekonomického řízení vývoje podniku v souladu s vývojem podnikatelského prostředí rok 2010. FP-S-10-17. Spoluřešitelka projektu.
- Rozvoj poznatků ke zdokonalování informační podpory ekonomického řízení podniku rok 2011. FP-S-11-1. Spoluřešitelka projektu.

PŘEHLED PUBLIKAČNÍ ČINNOSTI

Články v odborném recenzovaném časopise:

- ZEMÁNKOVÁ, L.; FEDOROVÁ, A. Relevance účetních výkazů s ohledem na informační potřeby uživatelů účetní závěrky. *TRENDY EKONOMIKY A MANAGEMENTU*. 2010. 4(07). p.142-150. ISSN 1802-8527.
- ZEMÁNKOVÁ, L.; KRUNTORÁDOVÁ, M.; BOUŠKOVÁ, Š. Použití ukazatele EVA v konkrétním podniku. *TRENDY EKONOMIKY A MANAGEMENTU*. 2010. 4(07). p.67-80. ISSN 1802-8527.
- FEDOROVÁ, A.; ZEMÁNKOVÁ, L. Vliv oceňování hmotného majetku na zobrazení ekonomické situace podniku. *MANEKO*. 2010. 2(1). p.21-28. ISSN 1337-9488.

Příspěvky ve sborníku z konference s mezinárodní účastí:

- FEDOROVÁ, A.; ZEMÁNKOVÁ, L. Uživatelé účetních informací a jejich informační potřeby. *In Evropské finanční systémy 2010 - sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference*. Brno, MU. 2010. p.12-16. ISBN978-80-210-5182-9.
- ZEMÁNKOVÁ, L. Reforma zákona o dani z příjmů fyzických osob. *In X. ročník mezinárodní konference EKF VŠB - TU Ostrava sborník příspěvků*. 1. Ostrava, VŠB - TU. 2008. p.5-12. ISBN978-80-248-1704-0.
- ZEMÁNKOVÁ, L.; KRUNTORÁDOVÁ, M. Administrativní náročnost podniků v ČR. *In Regionální ekonomie - I. ročník mezinárodní online video konference Fakulty podnikatelské VUT v Brně a Fakulty managementu a marketingu ISTU*. Brno, VUT v Brně, FP. 2008. p.50- 58. ISBN978-5-7526-0349-5.
- ZEMÁNKOVÁ, L. Podnikatelská etika z pohledu účetní praxe. *In Mezinárodní Baťova doktorandská konference 2008 sborník příspěvků*. Zlín. 2008. p.380-387. ISBN978-80-7318-664-7.
- ZEMÁNKOVÁ, L. Stínová ekonomika. *In VI. Mezinárodní vědecká konference Management, economics and business development in the new euopean conditions sborník příspěvků*. Brno, CERM. 2008. p.120-129. ISBN978-80-7204-582-2.